

Orientering om automatisk freda samiske bygninger

Den synlige samiske kulturarven

Denne orienteringen er ment for eiere og brukere av automatisk freda samiske bygninger. Orienteringen forklarer de mest brukte begrepene, lover og bestemmelser rundt forvaltningen av automatisk freda samiske bygninger.

Eldre bygninger er en kilde til kunnskap, og historiene de representerer er viktig å ta vare på for ettertiden. Gjennom gamle samiske bygninger kan vi få kunnskap om historien til både det samiske samfunnet og til familiene og slektene som har brukt bygningene. Eiere av automatisk freda samiske bygninger har grunn til å være stolte av kulturhistorien som de tar vare på.

Fortsatt normal bruk av bygningene er den beste formen for vern. Sametinget ønsker derfor å hjelpe eierne med å forene fortid og nåtid i bygningene, slik at bruk og vern kan kombineres.

Automatisk freda:

Alle samiske kulturminner, også bygninger, fra 1917 eller eldre er automatisk freda etter kulturminneloven. Bygninger med denne fredningsstatusen har en nasjonal verneverdi. Hensikten med fredning er å sikre varig vern av bygningen. Dermed ivaretar og styrker vi den samiske kulturarven og kunnskapene om samisk tradisjon og historie. Automatisk freda bygninger er fysiske objekter som forteller samisk historie.

KULTURMINNELOVEN:

I henhold til kulturminneloven § 4 annet ledd er samiske bygninger fra 1917 eller eldre automatisk freda. De er omgitt av en sikringssone på fem meter regnet fra bygningens ytterkant, jf § 6. Se Kapittel II i kulturminneloven for bestemmelser knyttet til automatisk freda kulturminner.

Hvilke bygninger er samiske?

For å avgjøre om en bygning er samisk har Sametinget utviklet en kriterieliste som bygningen vurderes opp mot. Kriteriene er:

- historisk og kulturell sammenheng
- funksjonen til kulturminnet
- miljømessig sammenheng
- byggeskikk
- lokale oppfatninger

Det viktigste kriteriet i vurderingen er hvilken sammenheng bygningen står i og om den er knyttet til samisk kultur og historie. Byggeskikken eller arkitekturen er ikke avgjørende for om en bygning er å anse som samisk.

Vi vektlegger bygningens betydning i lokalmiljøet, bygningsmiljøet den inngår i, bygningens historie, dens funksjon, lokalisering og hvem som har eid den. Det er også viktig om bygningen er knyttet til historiske hendelser og hvordan den er lokalisert i bygda eller kulturlandskapet.

Siden 2012 har Sametinget arbeidet med å registrere automatisk freda samiske bygninger. Resultatet av dette arbeidet blir lagt inn i Askeladden som er Riksantikvarens nasjonale database for kulturminner. Du som huseier vil kunne søke opp dine bygninger i www.kulturminnesok.no.

Kulturminneverdier

Kulturminneverdier er de verdier og kvaliteter som utgjør et kulturminne. De deles gjerne inn i tre kategorier: kunnskapsverdi, opplevelsesverdi og bruksverdi.

Den viktigste verdien ved samiske bygninger er at de forteller om samisk historie, bosetting og aktivitet i det aktuelle området. Andre sider ved bygningene er også viktige, slik som deres rolle og verdi i utvikling av identitet og tilhørighet. Noen bygninger kan for eksempel bidra til kulturell aktivisering gjennom ivaretagelse av tradisjonelle byggemåter og handverksteknikker.

Bygningens historie, sammenhengen den inngår i, dens alder og autenticitet er sentrale verdier. Også bruksverdien av disse bygningene er viktig.

Endringer kan også være historie

Mange samiske bygninger har blitt endret i årenes løp. De kan være endret i form, konstruksjon, materialbruk, overflatebehandling eller bruk. Også omgivelsene og miljøet rundt bygningen kan være endret. Selv om bygningen har mistet noe av sin opprinnelighet, kan endringene ha kulturminneverdi.

Elvebakken gård i Balsfjord

Bolighus i Gratangen

Endringene vitner om nye behov, skiftende tider og betingelser som eierne har måttet forholde seg til.

Kulturminneverdien til en bygning legges til grunn når forvaltningen skal vurdere tillatelse til inngrep. Forvaltningen vurderer i hvilken grad planlagte tiltak og endringer vil forringe eller ødelegge bygningens kulturminneverdi.

Vedlikehold

Bygningene tas best vare på ved normal bruk kombinert med et jevnt tilsyn og vedlikehold.

Hovedprinsippet for vedlikehold er å bevare de opprinnelige bygningsdetaljene så langt det er mulig. Vedlikeholdet skal helst skje på samme måte som da huset ble bygd. Løpende

Bolighus i Tana. Etter veiledning fra Sametinget ble det utarbeidet en plan for utvidelse av boligen. Riksantikvaren innvilget dispensasjon med krav om at planen ble fulgt.

Bolighus i Kåffjord. Det ble gitt dispensasjon for rivning av et yngre tilbygg og oppføring av et nytt tilbygg. Dispensasjonen omfattet også andre endringer på tak, takrenner, hovedbjelkelag, isolasjon og pipe, dessuten noen nye vinduer.

vedlikehold, som å reparere tak med samme materiale, kitte opp vinduer, male med samme farge og malingstype osv., kan utføres av eier.

Søknad om endringer

I følge kulturminneloven må ingen skade, ødelegge, forandre eller på annen måte utilbørlig skjemme et automatisk freda kulturminne. Som eier må du derfor forsikre deg om at vedlikehold og endringer ikke skjer i strid med bestemmelsene i kulturminneloven eller plan- og bygningsloven.

Hvis du ønsker å foreta endringer på automatisk freda samiske bygninger, må du søke om dispensasjon fra kulturminneloven. Dispensasjonen må være innvilget før arbeidet kan starte opp.

Endringer og større byggetiltak kan også være søknads- eller meldepliktig i kommunen hvor bygningen er lokalisert. Hør derfor både med Sametinget og kommunen før du gjennomfører endringer. Disse bør skje med varsomhet og med respekt for bygningen. Slik ivaretar du bygningen din på best mulig måte.

Om endringer på bygg

- *Innhent råd og veiledning fra Sametinget.*
- *Sjekk melde- eller søknadsplikt ihht. plan- og bygningsloven med kommunen.*
- *Lag istandsettingsplan.*
- *Send istandsettingsplan og søknad om dispensasjon til Sametinget.*
- *Dokumenter endringene som foretas.*

Enkle vedlikeholdstips

God lufttilgang rundt bygningen er viktig for å hindre at det samles fukt som kan forårsake råteskader. Gjenstander bør ikke oppbevares inn til veggen eller under bygningen. La vinden få tørke vegger og gulvåser.

Fjern busker og kratt fra torvtaket med jevne mellomrom. Da holder taket seg lengre, vekten blir mindre og snøen blåser lettere bort.

Din rett til veiledning

Ta gjerne kontakt med Sametinget. Vi kan gi råd og veiledning om tiltak og vedlikehold av automatisk freda samiske bygninger. Vi bistår også når det gjelder søknad om dispensasjon, saksbehandlingsrutiner eller andre spørsmål du har om din bygning.

Kontakt med kommunen

Ta også kontakt med kommunen bygningen er oppført i, hvis du planlegger byggetiltak på en automatisk freda samisk bygning.

Vesentlige endringer på bygninger, som for eksempel påbygg eller tilbygg, kan være melde- eller søknadspliktig etter plan- og bygningsloven. Endringer kan også berøres av bestemmelser i reguleringsplaner.

Melde- eller byggesøknad sendes sammen med dispensasjonssøknad til kommunen. De videresender søknaden til Sametinget for behandling av denne i henhold til kulturminneloven.

Ol'Andersen buret i Hemnes. Det ble gitt dispensasjon til å flytte buret til et mer sentralt område før istandsetting. Det ble stilt krav om at buret måtte dokumenteres og istandsettes etter antikvariske prinsipper.

Stue i Karasjok

Istandsetting av stabbur i Tana

Bur i Hattfjelldal

Søknad til Sametinget

Søknad om endringer som ikke omfattes av plan- og bygningsloven, sendes direkte til Sametinget som foretar en vurdering etter gjeldende lover og forskrifter. I denne behandlingen gjøres en avveining mellom moderne samfunnsmessige krav og kulturminneverdien.

Et vedtak om dispensasjon kan for eksempel inneholde krav til utførelsen og omfanget av endringene. Vedtaket kan påklages av eieren. Opplysninger om dispensasjonsmyndigheten finner du på Riksantikvarens nettsider.

Stabbur i Sør-Varanger

Lag istandsettingsplan

Istandsetting eller andre inngrep i automatisk freda samiske bygninger skal planlegges, og en istandsettingsplan vil her være et viktig redskap. Den skal beskrive hvilke inngrep som skal utføres og hvilke kostnader det vil medføre. I tilfeller hvor det er aktuelt med dispensasjonssøknad vil planen kunne brukes som grunnlag for søknaden. Info om utforming av istandsettingsplan, se www.sametinget.no/bygningsvern

Eierne har hovedansvaret for drift og vedlikehold av bygningene og at dette skjer i tråd med bestemmelsene i plan- og bygningsloven og kulturminneloven.

Fjøs i Skånland

Antikvarisk istandsetting

Automatisk freda samiske bygninger skal vedlikeholdes og istandsettes etter antikvariske prinsipper. Hovedprinsippet er at mest mulig av den opprinnelige bygningen eller de gamle bygningsdetaljene skal beholdes og at arbeidet utføres etter tradisjonelle metoder/teknikker.

Det skal med andre ord gjøres minst mulig endringer på kulturminnet. Fortrinnsvis skifter man ut så lite som mulig og reparerer bare de

Istandsetting av stall i Tana, ved håndverker Arne Graven

delene som er ødelagt. Det som skiftes ut, skal erstattes av tilsvarende virke framstilt på samme måte som det opprinnelige. Det betyr for eksempel at tilkøst plank skal erstattes av tilkøst plank av tilsvarende treverk.

Dokumentasjon

Dokumentasjon er også en viktig del av istandsettingsarbeidet på automatisk freda samiske bygninger. Det kan gjøres med tekst og fotografier. I tillegg kan tegning og oppmåling brukes.

Dokumentasjonen blir et bidrag til bygningens historie, slik at man også senere kan se hva som er blitt endret og byttet ut.

Tilskuddsordninger

Alle eiere av automatisk freda samiske bygninger kan søke Sametinget om tilskudd. Mer informasjon om søknadsfrist og skjema finnes på Sametingets nettsider. Søknadsfristen hos Sametinget er normalt i november. Se

www.sametinget.no/Tilskudd-og-stipend

Det kan også søkes tilskuddsmidler fra Norsk kulturarv (Ta et tak), Stiftelsen UNI og Fortidsminneforeningen. I tillegg kan enkelte kommuner og fylkeskommuner ha egne tilskuddsmidler. Landbruksmyndighetene kan ha tilskudd til kulturminner i jordbrukslandskapet.

Kontaktinformasjon

Sámediggi – Sametinget

Ávjavárgeaidnu 50

9730 Karasjok/Kárášjohka

Telefon: +47 78 47 40 00

Telefaks: +47 78 47 40 90

samedigg@samediggi.no

Kontaktinfo til Seksjon for bygningsvern, skjøtsel og kulturlandskap finner du under ansatte i Miljø, areal og kulturvern på Sametingets nettside:
www.sametinget.no

Lenker

Sametinget

www.samediggi.no/bygningsvern

Riksantikvaren

www.riksantikvaren.no

Kulturminneregister

www.kulturminnesok.no

Trykket februar 2014,
oppdatert mars 2019

Sámediggi - Sametinget

Ávjavárgeaidnu 50

N-9730 Kárášjohka

